

Олександр Віталійович ГРЕЧКО*(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті наголошено на тому, що органи, які мають більшу інституціональну незалежність демонструють кращу ефективність у розслідуванні правопорушень та успішному притягненні до відповідальності винних осіб, аніж органи, що знаходяться під прямим владним контролем і управлінням. Виокремлено ключові відмінності між категорією «суб'єкти протидії корупції, що підпорядковані вищому політичному керівництву держави» та категорією «незалежні суб'єкти протидії корупції». Викладено авторський підхід до класифікації вітчизняних суб'єктів протидії корупції за рівнем їх ефективності та прозорості. Зокрема, даний критерій охоплює оцінку успішності виявлення, розслідування та припинення корупційних діянь. Констатовано, що українські незалежні антикорупційні органи, такі як НАБУ і САП, є лідерами за цим показником і демонструють кращу результативність, аніж інші правоохоронні відомства.

Акцентовано увагу на необхідності впровадження комплексних реформ, спрямованих на зміцнення правової системи, підвищення прозорості у владних структурах та створення умов для активної участі громадськості. Відзначено активну участь громадянського суспільства у протидії корупції. Громадські організації, журналісти та активісти висвітлюють корупційні схеми та викривають порушення закону, надаючи цінну інформацію правоохоронцям. Проведено загальний аналіз діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) і Вищого антикорупційного суду як складових системи протидії корупції, до характерних рис яких віднесено розподіл сфер відповідальності, незалежність від владних структур та наявність спеціального статусу, підтримка міжнародних партнерів, сприяння розвитку демократії в Україні, забезпеченню права громадян на чесні умови для бізнесу та рівні можливості доступу до сфер освіти та науки, охорони здоров'я, культури та дозвілля громадян, значний рівень прозорості та відкритості.

Ключові слова: *корупція, система суб'єктів протидії, антикорупційні органи, правоохоронна система, протидія корупції.*

Постановка проблеми. *Однією з ключових складових протидії корупції у будь-якій державі є система уповноважених суб'єктів, яка об'єднує зусилля громадян, громадських організацій, правоохоронних*

органів та урядових установ. Треба відзначити, що система суб'єктів протидії корупції в Україні відзначається різноманітністю та взаємодією різних структур.

Громадяни, громадські організації, урядові установи та міжнародні партнери України разом працюють над створенням прозорої, справедливої системи, яка має своєю метою зменшення корупції та створення рівних можливостей для всіх громадян України. Протидія з корупції – це завдання, яке може бути досягнуте лише спільними зусиллями усіх суб'єктів. Україна продовжує йти цим шляхом у напрямку справедливого майбутнього¹.

Стан дослідження теми. У вітчизняній науковій думці окремим проблемним аспектам адміністративно-правових засад діяльності органів публічної служби приділялась увага різними науковцями. Зокрема, до цієї проблематики звертались В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, В. В. Галуцько, Н. Т. Гончарук, В. Ю. Грітчина, К. С. Ізбаш, Т. Є. Кагановська, В. В. Кириченко, В. Ю. Кікінчук, А. М. Ключко, О. М. Музичук, С. В. Ніколайчук, Р. В. Олійник, Ю. В. Оніщик та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, вчені фактично поза своєю увагою залишили проблемні питання формування та розвитку системи суб'єктів протидії корупції.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити актуальні проблеми формування та розвитку системи суб'єктів протидії корупції. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі завдання: визначити підходи до класифікації системи державних суб'єктів протидії корупції в Україні за різними критеріями; проаналізувати проблеми, характерні для системи суб'єктів протидії корупції; проаналізувати діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції і Вищого антикорупційного суду як складових системи протидії корупції, визначити їх характерні риси.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому втілений авторський погляд на проблему класифікації системи державних суб'єктів протидії корупції в Україні, під новітнім кутом проаналізовано діяльність окремих суб'єктів протидії корупції як складових даної системи.

Виклад основного матеріалу. У Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки зазначається, що однією з ключових категорій суб'єктів протидії корупції є державні органи. Коло таких суб'єктів охоплює як правоохоронні органи, такі як Національна поліція, Державне бюро розслідувань та Служба безпеки України тощо, так і антикорупційні органи, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції та Національне антикорупційне бюро України. Ці органи забезпечують проведення розслідувань, реалізують запобіжні заходи та вживають інші активні дії задля припинення корупційних проявів в усіх сферах

---

¹ Ростовська К. В. Окремі питання участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 193.

суспільства¹.

Незважаючи на великі досягнення у протидії корупції, Україна все ще стикається з викликами у цій сфері. Одним із головних завдань залишається підвищення ефективності судової системи та забезпечення незалежності судочинства. Також важливо продовжувати процес реформування антикорупційних органів, надати їм достатні ресурси та повноваження для ефективного виконання своїх завдань.

Систему державних суб'єктів протидії корупції в Україні можна класифікувати за різними критеріями, які відображають їх функції з протидії корупції.

Так, за організаційним рівнем суб'єкти протидії корупції можуть поділятися на центральні органи влади: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), а також регіональні та місцеві органи: регіональні антикорупційні відділи, місцеві владні органи, які мають відділи з питань запобігання корупції.

За функціональною спрямованістю суб'єкти системи протидії корупції можуть поділятися на такі, що здійснюють досудове розслідування корупційних правопорушень (НАБУ та САП) або такі, що здійснюють здебільшого превентивні заходи та моніторинг. Наприклад, НАЗК відповідає за моніторинг декларацій посадовців та запобігання виникненню конфлікту інтересів².

За рівнем інституційної залежності суб'єкти протидії корупції, прийнято поділяти на незалежні органи, такі як НАБУ, САП, НАЗК, які мають в Україні статус незалежних інституцій з правом ведення власної діяльності та прийняття рішень³.

Водночас в Україні існують антикорупційні та правоохоронні органи, які є підзвітними владним структурам. Наприклад, Національна поліція України як найбільший в державі правоохоронний орган, Офіс Генерального прокурора та обласні прокуратури, Державне Бюро розслідувань, Служба Безпеки України, Бюро економічної безпеки тощо. Усі ці органи та відомства об'єднує з-поміж іншого те, що вони є інституціонально залежними від рішень, кадрових призначень і загальної політики вищого керівництва держави.

Ми підтримуємо твердження І. Петровської і М. Кравчука стосовно того, що за напрямом повноважень суб'єкти протидії корупції можна поділяти на ті державні відомства, які мають ширші повноваження для розслідування корупційних проявів, включаючи проведення обшуків, затримання та ведення кримінальних проваджень, і на ті, що мають

¹ Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>

² Запобігання та виявлення корупції // Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/zapobigannya-ta-vuyavlennya-koruptionsiy/>

³ Стратегія розвитку Національного антикорупційного бюро України на 2021-2023 роки. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/09.12/strategiya_rozvytku_nabu_ukr.pdf.

повноваження для моніторингу та превентивних заходів. Наприклад, НАЗК має повноваження перевіряти декларації посадовців та виявляти реальні чи потенційні конфлікти інтересів¹.

Ще одним способом класифікації вітчизняних суб'єктів протидії корупції є їх поділ за рівнем ефективності та прозорості. Зокрема, даний критерій охоплює оцінку успішності виявлення, розслідування та припинення корупційних діянь. Тут можна впевнено констатувати, що українські незалежні антикорупційні органи, такі як НАБУ і САП, є лідерами за цим показником і демонструють кращу результативність, аніж правоохоронні відомства, що підпорядковані керівництву держави. Проте, суттєвим винятком з цього є Національна поліція України, адже остання з огляду на штат та розвинену організаційно-управлінську структуру є абсолютним лідером за кількістю успішно розкритих правопорушень і притягнутих до відповідальності правопорушників серед усіх правоохоронних органів України.

У контексті класифікації суб'єктів протидії корупції за рівнем їх прозорості та підзвітності наводимо думку О. Михайленка про те, що їх треба оцінювати за рівнем доступності інформації про роботу підрозділів протидії корупції для громадськості².

За цим критерієм класифікації можемо стверджувати, що усі правоохоронні та антикорупційні органи України активно здійснюють взаємну комунікацію з громадськістю та засобами масової інформації. Це є значним кроком вперед, якщо порівнювати нинішню ситуацію з періодом до 2014 року.

Аналізуючи проблеми, характерні для системи суб'єктів протидії корупції, В. Марченко, звертає увагу на різні проблеми і ризики, пов'язані із взаємодією законодавчої та виконавчої гілок влади в країні. Зокрема, на думку вченого, однією з основних проблем є недостатня прозорість у прийнятті рішень та відсутність ефективного механізму контролю за діяльністю депутатів та членів уряду³.

О. Новіков стверджує, що в Україні закони приймаються без необхідного громадського обговорення чи експертної оцінки, що створює умови для корупційних схем. Зв'язок влади з великим бізнесом дозволяє впливовим олігархам та підприємцям лобіювати вигідні для них рішення, навіть якщо вони не відповідають інтересам громадян. Крім того, система фінансування політичних партій залишає багато питань. Часто невідомо, хто і як фінансує політичні кампанії, що створює умови для впливу великих бізнес-структур. Це може сприяти прийняттю рішень, які не відповідають інтересам суспільства, а лише стосуються вузького кола осіб. Також важливою проблемою є недосконалість відповідальності за корупційні дії.

---

¹ Кравчук М., Петровська І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 52.

² Михайленко О. М. Стан та особливості організаційно-правової інфраструктури запобігання корупції в Україні. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1 (35). С. 115.

³ Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування. *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 122.

Незважаючи на діяльність існуючих антикорупційних органів, непередбачуваність судових вироків та недостатня караність корупціонерів можуть звести нанівець зусилля з протистояння цьому явищу¹.

Для подолання цих проблем необхідно впровадити комплексні реформи, спрямовані на зміцнення правової системи, підвищення прозорості у владних структурах та створення умов для активної громадянської участі у прийнятті важливих рішень.

Загалом, оцінюючи історію розвитку сучасної української держави починаючи з моменту здобуття незалежності після розпаду Радянського Союзу, можна відзначити, що Україна зробила значний крок уперед у протидії корупційним загрозам. Уряди та громадянське суспільство активно взялися за реформування системи та удосконалення законодавства для запобігання корупції та покарання корупціонерів.

Одним із ключових досягнень у протидії корупції було створення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке відповідає за контроль за доходами та майном посадових осіб. Цей орган здійснює моніторинг декларацій високопосадовців та вживає заходів у випадку виявлення необґрунтованих активів.

Також варто відзначити активну участь громадянського суспільства у протидії корупції. Громадські організації, журналісти та активісти висвітлюють корупційні схеми та викривають порушення закону, надаючи цінну інформацію правоохоронцям.

Проте забезпечення дієвості у діяльності Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України залишається значною проблемою. Спрямовані на посилення антикорупційних заходів та зміцнення антикорупційного законодавства законопроекти часто залишаються без належної уваги та реалізації через політичні та корупційні лобі².

Узагальнюючи, можна сказати, що в Україні є певний прогрес у протидії корупційним загрозам, але водночас існують серйозні проблеми у діяльності Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, які гальмують повноцінний розвиток антикорупційних реформ та впровадження необхідних законодавчих змін. Безумовно, необхідно продовжувати боротьбу за право на чесне та прозоре майбутнє для українського суспільства.

Стосовно інших суб'єктів протидії корупції в Україні, то варто зазначити, що створення та ефективна діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) і Вищого антикорупційного суду (ВАКС) є надзвичайно важливими для успішної протидії даній проблемі. Ці органи разом становлять окрему

---

¹ Новіков. О. О. Особливості громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 10. С. 1–6.

² Лаф Д., Дубровський В. Чи ефективні антикорупційні реформи в Україні? Королівський інститут міжнародних відносин. Лондон, 2018. С. 26. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-AntiCorruptionUkrainian.pdf> -03-05-

категорію суб'єктів протидії корупції з цілої низки причин, які ми спробуємо розкрити і деталізувати.

Щодо загального аналізу діяльності даних органів як складових системи протидії корупції варто зазначити, по-перше, кожен із має конкретну сферу відповідальності. Так, НАБУ займається розслідуванням корупційних правопорушень у великому масштабі, САП здійснює прокурорський нагляд за проведенням досудового розслідування НАБУ, НАЗК контролює майно та доходи посадовців та політиків, а на ВАКС покладається винесення рішень у провадженнях про корупцію. Ця спеціалізація дозволяє їм бути більш ефективними та оперативними у сфері протидії корупції¹.

По-друге, ці органи є незалежними від владних структур та мають спеціальний статус. Ця незалежність дозволяє їм діяти без політичного тиску, що часто зустрічається у випадках, коли йдеться про корупційні розслідування, особливо щодо високопосадовців.

По-третє, ці органи мають підтримку міжнародних партнерів, таких як Європейський Союз, Міжнародний валютний фонд та інші організації. Ця підтримка включає в себе як фінансування, так і надання необхідної експертної підтримки для покращення роботи².

По-четверте, робота цих органів сприяє розвитку демократії в Україні, забезпечуючи право громадян на чесні умови для бізнесу та створюючи рівні можливості доступу до сфер освіти та науки, охорони здоров'я, культури та дозвілля громадян.

По-п'яте, діяльність цих органів характеризується значним рівнем прозорості та відкритості. Такі органи публікують інформацію про свою роботу, що сприяє максимальному залученню громадськості до протидії корупції, у тому числі в межах функціонування інституту викривачів.

По-шосте, робота цих органів ґрунтується на законності та дотриманні прав людини. Вони ведуть свою діяльність відповідно до міжнародних та внутрішніх норм та стандартів, що забезпечує справедливість у ході розгляду проваджень.

Усі ці фактори роблять НАБУ, САП, НАЗК і ВАКС важливими суб'єктами протидії корупції в Україні. Їх спільна робота спрямована на створення такого середовища, у якому корупція не сприймається громадянами на рівні свідомості, а права та свободи громадян реально захищаються державою. З огляду на це налагодження комунікації якісно вплине на взаємодію між усіма суб'єктами запобігання і протидії корупційної злочинності та зменшить її стан і тенденції у держав³.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти до висновку,

---

¹ Дмитрієв Ю. В. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави. *Право знати все про податки і збори*. 2015. № 14. С. 34.

² Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 196.

³ Расюк Е.В. Проблемні питання взаємодії спеціальних суб'єктів запобігання корупції під час здійснення заходів з протидії корупційній злочинності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 70. С. 442.

що проведений у межах даної статті аналіз дав можливість виокремити ключові відмінності між категорією «суб'єкти протидії корупції, що підпорядковані вищому політичному керівництву держави» та категорією «незалежні суб'єкти протидії корупції».

Зазначено, що органи, які мають більшу інституціональну незалежність демонструють кращу ефективність у розслідуванні правопорушень та успішному притягненні до відповідальності винних осіб, аніж органи, що знаходяться під прямим владним контролем і управлінням.

Викладено авторський підхід до класифікації вітчизняних суб'єктів протидії корупції за рівнем їх ефективності та прозорості. Зокрема, даний критерій охоплює оцінку успішності виявлення, розслідування та припинення корупційних діянь. Констатовано, що українські незалежні антикорупційні органи, такі як НАБУ і САП, є лідерами за цим показником і демонструють кращу результативність, аніж інші правоохоронні відомства.

Акцентовано увагу на необхідності впровадження комплексних реформ, спрямованих на зміцнення правової системи, підвищення прозорості у владних структурах та створення умов для активної участі громадськості.

Зазначено, що в Україні запроваджено ряд антикорупційних законів та реформ, спрямованих на покращення діяльності судової системи та правоохоронних органів.

Відзначено активну участь громадянського суспільства у протидії корупції. Громадські організації, журналісти та активісти висвітлюють корупційні схеми та викривають порушення закону, надаючи цінну інформацію правоохоронцям.

Проведено загальний аналіз діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції і Вищого антикорупційного суду як складових системи протидії корупції, до характерних рис яких віднесено розподіл сфер відповідальності, незалежність від владних структур та наявність спеціального статусу, підтримка міжнародних партнерів, сприяння розвитку демократії в Україні, забезпеченню права громадян на чесні умови для бізнесу та рівні можливості доступу до сфер освіти та науки, охорони здоров'я, культури та дозвілля громадян, значний рівень прозорості та відкритості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ростовська К. В. Окремі питання участі громадськості у запобіганні корупції в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 191-194.
2. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2023 № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>.
3. Запобігання та виявлення корупції // Національне агентство з питань запобігання корупції : сайт. URL:

<https://nazk.gov.ua/uk/zapobigannya-ta-vyyavlennya-koruptsiyi/>.

4. Стратегія розвитку Національного антикорупційного бюро України на 2021-2023 роки. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/09.12/strategiya_rozvytku_nabu_ukr.pdf.

5. Кравчук М., Петровська І. Основні напрямки антикорупційної діяльності в Україні та їх правове регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 2 (26). С. 49-56.

6. Михайленко О. М. Стан та особливості організаційно-правової інфраструктури запобігання корупції в Україні. *Наука і правоохорона*. 2017. № 1 (35). С. 111–117.

7. Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування. *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 121–124.

8. Новіков. О. О. Особливості громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 10. С. 1-6.

9. Лаф Д., Дубровський В. Чи ефективні антикорупційні реформи в Україні? Королівський інститут міжнародних відносин. Лондон, 2018. 48 с. URL:

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-03-05-AntiCorruptionUkrainian.pdf>.

10. Дмитрієв Ю. В. Корупційні ризики у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави. *Право знати все про податки і збори*. 2015. № 14. С. 33–36.

11. Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 193–201.

12. Расюк Е.В. Проблемні питання взаємодії спеціальних суб'єктів запобігання корупції під час здійснення заходів з протидії корупційній злочинності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 70. С. 435-443.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2023

Oleksandr V. GRECHKO

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

THE PROBLEMS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF A SYSTEM OF SUBJECTS ANTI-CORRUPTION IN UKRAINE

The article emphasizes that bodies with greater institutional independence demonstrate better effectiveness in investigating offenses and successfully bringing guilty persons to justice than bodies under direct governmental control and management.

The key differences between the category "anti-corruption entities subject to the highest political leadership of the state" and the category "independent anti-corruption entities" are highlighted.

The author's approach to the classification of domestic anti-corruption entities according to the level of their efficiency and transparency is outlined. In particular, this criterion covers the evaluation of the success of detection, investigation and termination of corruption acts. It was established that Ukrainian independent anti-corruption bodies, such as NABU and SAP, are leaders in this indicator and demonstrate better performance than other law enforcement agencies.

Attention was focused on the need to implement complex reforms aimed at strengthening the legal system, increasing transparency in power structures, and creating conditions for active public participation.

The active participation of civil society in combating corruption was noted. Public organizations, journalists and activists highlight corruption schemes and expose violations of the law, providing valuable information to law enforcement officers.

A general analysis of the activities of the National Agency for the Prevention of Corruption (NABU), the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAP), the National Agency for the Prevention of Corruption (NAZK) and the High Anti-Corruption Court as components of the anti-corruption system was carried out, the characteristic features of which include the distribution of spheres of responsibility, independence from the authorities and the presence of a special status, support of international partners, promotion of democracy in Ukraine, ensuring the right of citizens to fair conditions for business and equal opportunities of access to the spheres of education and science, health care, culture and leisure of citizens, a significant level of transparency and openness.

Key words: *corruption, system of countermeasures, anti-corruption bodies, law enforcement system, countermeasures against corruption.*